

DEVLETİN TARİHİ MENŞEİNİ KUVVET VE MÜCADELEDE BULAN MUHTELİF GÖRÜŞLER

Doçent Dr. Recai G. Okandan

§ I. Devletin kuruluş şeklini, onun tarihi menşeiini, izah gayesiyle ileri sürülen muhtelif görüşlerden, müdafaa edilen muhtelif doktrinlerden biri olarak, «kuvvet» ve «mücadele» esaslarına dayanan noktai nazarı görmekteyiz.

Bu noktai nazara göre, içtimai ve siyasi vahdetin, siyasi iktidarın, tabii bir sosyal vakıa olan Devletin menşeiini, muhtelif sebep ve şekiller altında kendisini gösteren mücadelede, kuvvetlilerin zayıflar üzerindeki tahakkümünde, zayıfın kuvvetliye boyun eğmesinde, galibin mağlûba zorla kabul ettirdiği otoritede, galibin mağlûbu istismar edebilmek için onu kendi tahakkümü altında bulundurmasında aramak lâzımdır. Devletin kaynağını, muhtelif ırk ve kavimler arasında, muhtelif zümreler arasında vukua gelen ihtilâf ve mücadelelerde aramak icap eder. Devlet, bir mücadeleden sızan tahakküm edici bir kudret şeklinde zuhur etmektedir.

Bu doktrine göre, Devlet tabii bir kuvvetin ifadesidir; Devlet bir mücadele ve tahakküm vasıtasıdır. Siyasi cemiyetler, Devlet, tarihin de teyid eylediği gibi, muhtelif âmillerin tesiri altında vukua gelen mücadelelerin, bir kısım insanların diğerleri üzerindeki tahakkümünün, bir neticesi olarak vücuda gelmişlerdir. İnsanlardan bir kısmının diğerlerine, kuvvetlilerin zayıflara tahakkümü keyfiyeti, tabiatın ezeli bir kanunudur ve Devletin kuruluşu da, ancak, tabiatın insan iradesiyle değişmesi gayrı mümkün bu kanununa istinad ederek izah olunabilmektedir (1).

Şu halde, Devletin menşei hakkında realist bir noktai nazar olarak ileri sürülen kuvvet ve mücadele talâkkisine göre, Devlet, haki-

(1) Bk. *Ali Fuat Başgil*, Esas teşkilât hukuku dersleri, Birinci cilt, İkinci tabı, İstanbul, 1940, s. 140 ve müteakıp.

katta, kuvvetlilerin zayıflar üzerindeki tahakkümünü, kavinin zayıfı istismarını, galibin mağlûp üzerindeki otoritesini temin ve temadi ettiren bir teşkilâttır. Tâbiri diğerle, Devlet, galiplerin, zayıfları istismar ve tahakkümleri altında bulundurmak için meydana getirdikleri, galiplerin mağlûplara, kuvvetlilerin zayıflara kabul ettirdikleri bir teşkilâttır. Bu teşkilât sayesinde ki, kuvvetliler kendi mevkilerini, galipler kendi imtiyazlarını, gerek dahile ve gerekse harice karşı muhafazaya muvaffak olurlar. Hattâ o kadar ki, bu kuvvet ve tahakkümün nihayet bir ifadesi şeklinde karşılanan hukuk da, bu tahakküm ve istismarı idame ve bu husustaki her türlü muhtemel muhalefetleri önleyebilmek için vazedilmiş bir takım prensiplerden ibaret bulunmaktadır.

§ II. Devletin kuruluşunu mücadelede, kuvvette, kuvvetlilerin zayıflar üzerindeki tahakkümünde bulan noktai nazara, tarihin çok uzak devirlerinden itibaren, bu hususta yekdiğerinden ayrı izah tarzlarının mevcudiyetine rağmen, muhtelif şekil ve mahiyetlerde, birçok filozofların fikir ve düşüncelerinde tesadüf olunmaktadır. Daha milâddan evvel altıncı asırda «Herakleitos» (M. E. 536-470) «Mücadele» yi eşyanın babası olarak tavsif eylemiş; milâttan evvel beşinci asırda «Sofistler», milâttan evvel ikinci asırda «Plybios», birinci asırda «Lucius Annaeus Seneca», on dördüncü asırda «İbni Haldûn», on altıncı asırda «Jérôme Vida» ve «Jean Bodin», bu mevzu ile ilgili muhtelif fikirler serdetmişlerdir.

On yedi ve on sekizinci asırlarda, «Bénigne Bossuet», «Charles Baron de Montesquieu», «Giambattista Vico», «Ch. Ludovic Haller»; on dokuzuncu ve yirminci asırlarda da «Rudolf von Jhering» (1818-1892), «H. V. Treitschke» (2), «Boëhmer» (3), «Carey» (4), «Ludwig Gumplowicz», «Gustave Ratzenhofer» (1842 - 1904) (5), «Franz Oppenheimer», «Lester F. Ward», «Ch. Beudant», «Léon Duguit», «P. Leroy-Beaulieu» (6) gibi sosyoloğ ve hukukçular da, muhtelif

(2) Gerek *Rudolf von Jhering* ve gerekse *H. V. Treitschke*, Devletin kuvvet olduğunu müdafaa etmişlerdir.

(3) Alman müelliflerinden *Boëhmer*, «başlıca devletlerin doğuş ve inkişafı sırasıyla tetkik olundukta, Devletin menşeinin daima cebir, siddet ve şekavet olduğunu görürüz» demektedir.

(4) *Carey*, ilk devletin, şakilerin hemcinsleri üzerinde tesis eyledikleri bir tahakkümden başka birşey olmadığını söylemiştir.

(5) *Gustave Ratzenhofer*'in Devletin menşel hakkındaki düşünceleri, aynen *Ludwig Gumplowicz*'in fikirlerine benzemektedir.

(6) *P. Leroy - Beaulieu*'ye göre, bütün memleketlerde faaliyette bu-

şekillerde aynı doktrine temas ederek Devletin menşesini izaha çalışmışlardır. Bunlardan dikkate şayan olanlarının fikirlerini kısaca tebarüz ettirelim.

a) Milâttan evvel beşinci asırda, «Sofistler» in, siyasi cemiyet mücadelenin bir neticesi olarak karşıladıklarını ve Devletin menşesini belde dahilinde en kuvvetlilerin tahakkümünde aradıklarını ve siteyi de içinde yaşayanların en kuvvetlilerinin tahakkümü şeklinde mülâhaza ettiklerini görmekteyiz. Bunlardan «Protagoras» (M. E. 480-410), bütün hayatın esas kanununun mücadelede olduğunu söylemiş; «Thrasymachos» da, sosyal nizamın yalnız en kuvvetlinin gücüne istinat eylediğini ve hukukun da en kuvvetlinin menfaatinde başka bir şey olmadığını ileri sürmüştür. Sofistlere göre gerek Devletin ve gerekse hukukun menşelerini, kuvvetlilerin tahakkümünde, onların arzu ve iradelerinde aramak lâzımdır. Devlet kuvvetli olanların tahakkümünden başka bir şey değildir.

b) İrkan Yunanlı bir mütefekkir olan «Polybios» (M. E. 210-128) da, Devletin teşekkülünü tabii ve tabiata uygun bir hâdise olarak karşılamış ve bunun, bidayeti teşekkülünde, kuvvetin bir tecellisi şeklinde gözüktüğünü söylemiştir. Tabiat itibariyle zayıf, silâhsız, kendi kendisini himayeden mahrum bulunan insanlar bir araya toplanmışlar; aralarında vücutça en kuvvetli ve en cesaretli olan bir kimse bu topluluğun başına geçerek onları sevk ve idareye başlamıştır. İnsanların böylece en kuvvetli ve en cesaretlilerin himayesi, sevk ve idaresi altına girmeleriyle siyasi cemiyet te kendisini göstermiştir (7).

c) Devletin menşesini tahakküme istinat ettiren şahsiyetlerden bir diğeri olarak, Roma mütefekkirlerinden «Lucius Annaeus Seneca» (M. E. 4 - M. S. 65) yi görmekteyiz. «L. A. Seneca» ya göre, insanlar bidayette tabii yaşama halinde bulunuyorlar, refah ve saadet içinde yaşıyorlardı. Refah ve saadetin hâkim bulunduğu devir-

lunduğunu gördüğümüz, mevcudiyetini müşahede ettiğimiz devlette, onu tebarüz ettiren iki mühim vasfın mevcudiyetine tesadüf edilmektedir; bunlardan birincisi, muayyen bir toprak üzerinde sakin bulunanların kâffesini kanun diye tesmiye edilen emirlere riayeti cebren temin edecek ve o mahallin sakinlerinden tahtı tasarruflarında bulundurdıkları bir meblağın tediyesini istemek kuvvet ve kudretidir (Bu hususta bakınız; P. Leroy - Beaulieu, L'Etat moderne et ses fonctions, kitap I, fasıl V).

(7) Bk. Janet (P.), Histoire de la science politique, c. I, s. 251; Crosat (ch.), Âmme Hukuku dersleri, İstanbul, 1938, s. 166.

lerde insanlar ferdi mülkiyeti henüz bilmemekte idiler. Aralarında tam bir sulh ve sükûn hâkimdi. Bir nizam ve teşkilâta ihtiyaç yoktu. Aralarından en güzide ve en münevver olanlarına, kendi arzularıyla itaat ediyorlardı. Mutlak bir hürriyet hâkimdi, hiç bir cebir ve tazyik yoktu.

Fakat, insanlar için Devletin teşekkülünden evvel mevzuubahs olan bu tabii yaşama hali, refah ve saadetin hâkim bulunduğu bu devir, kendi mevcudiyetini uzun müddet muhafaza edememiştir. İnsanlarda bir şeye sahip olmak duygusu hâkim olmaya başlamış, ihtilâf ve münazaalar kendisini göstermiştir. Sanatların inkişafı insanlarda lüks ihtiyacını doğurmuş, ahlâkî telâkkiler tefessüh etmeye başlamıştır. Bütün bunlar, topluluk dahilinde bazı kimselerde tahakküm hislerinin tevellüt ve inkişafını mucip olmuştur. İşte, Devletin menşei, doğan ve inkişaf eden bu tahakküm hislerinde aramak lâzımdır. Bu tahakküm arzusu Devleti vücuda getirmiş, topluluk bir teşkilâta raptolunmuş, kanunlar vücuda gelmiş ve Devletin ifadesi olan siyasî bir teşekkül meydana çıkmıştır (8).

d) On dokuzuncu asrın birçok müellifleri tarafından ilk sosyoloğ diye gösterilen Arap mütefekkirlerinden «İbni Haldun» (1332-1406) da da, Devletin menşei hakkında kuvvet ve mücadele doktrini ile ilgili düşüncelerin hâkim olduğunu görmekteyiz (9). Bu Arap mütefekkiri de, bilhassa büyük bir nüfuz ile müşahede ve tahlil eylediği Şimalî Afrikanın içtimai ve siyasî hâdiselerinin tesiri altında kalarak, Devletin menşei hakkında kuvvet ve mücadeleye, insan gurupları arasındaki ihtilâf ve mücadelelere, fetih ve istilâlara istinat ettirmiştir (10).

«İbni Haldun» a göre, Devlet, kuvvet ve fütuhatin neticesidir. Hükûmetleri tesis ve teşkil eden zafer ve galibiyetlerdir (11). Göçebe topluluklarla şehirlerde yaşayanlar arasında bir tefrik yapan Arap mütefekkiri, şehirlerde oturanların kendi ahlâkî kuvvetlerini, şehirlerde oturmalarının neticesi olarak yavaş yavaş

(8) Bk. *Crozat (ch.)*, op. cit., s. 185.

(9) İbni Haldun 1332 de Tunusta doğmuştur. Aslen Yemenli bir aileye mensuptur. Tunusta, İspanyada, Fasta, Mısırdaki yaşamış ve 1406 da Mısırdaki ölmüştür.

(10) Bk. Z. F. *Fındıkoğlu*, İbni Haldun'un hukuka ait fikirleri ve tesiri, Hukuk Fakültesi Mecmuası, cilt V, s. 144.

(11) Bk. L. *Gumplowicz*, İbni Haldun ve içtimaiyat, Hukuk Fakültesi mecmuası, c. VI, sayı 2-3, s. 581.

kaybettiklerini ve buna mukabil göçebe hayat sürenlerde örf ve âdetlerin sade olup bunların kuvvetli bir disiplin altında yaşadıklarını söylemektedir. Bunlardan aynı ocağa mensup olmak ve aynı atadan gelmek dolayısıyla birbirlerine bağlı kimselerden müteşekkil aşiret ve kabileler, cengâver kavimler, enerjik gruplar, sulh içinde yaşayan ve ekseriya ziraatle meşgul olan sakin ruhlu şehirli insanlara karşı mücadeleye girişirler, bu mücadelelerinde daima muvaffak olurlar ve neticede bunlar üzerinde üstünlüklerini tesise muvaffak olarak bunları kendilerine tâbi kılarlar. İşte, bu suretle, kuvvet ve menfaat tesiriyle birbirine bağlanan muhtelif kabile ve kanlardan müteşekkil «Devlet» te vücuda gelmiş olur (12).

Fakat, bu galip gelenler de şehirlerde yaşamıya, muayyen bir ülke üzerinde daimî surette hayat sürmeye başlarlar; galip ve mağlûplar arasında tam bir kaynaşma husule gelir; daha sonraları bunlar da göçebe halinde yaşayan diğer enerjik toplulukların istilâlarına maruz kalırlar ve neticede mağlûp olarak onların hâkimiyeti altına girerler ve böylece teşekkül eyliyen yeni Devlet dahilinde kendi mevcudiyetlerini kaybederler.

e) On altıncı asır İtalyan müelliflerinden «Jérôme Vida» (1480-1566) da Devletin menşesini şiddet mefhumunda bulmuştur (13). Müellife göre, bütün siyasî teşekküller, bütün hükûmetler, kendi menşelerini şiddet ve hilede bulmaktadırlar. Zira, basit, sade, münzevi, her türlü kayıt ve şarttan âri âsude hayatın sitelerin gürültülü ve sun'î hayatına nazaran tercihe şayan bulunduğunu metheyliyen mütefekkiye göre, insanların mevzuubahs bu hür ve âsude hayattan kendiliklerinden vazgeçmeleri mümkün değildir. Bu keyfiyet, herhalde kuvvet ve şiddetin bir neticesi olarak vukua gelmiştir. Bundan dolayı siyasî teşekküllerin hiç biri meşru değildir; çünkü hepsi kuvvet ve şiddete istinat etmektedir.

f) Devletin menşei hakkında patriyarkal aile doktrini ile de alâkadar fikirler serdeyliyen on altıncı asır filozoflarından «Jean Bodin» (1520 - 1596), aynı zamanda medenî cemiyetin sebep ve âmil-leri meyânında en kuvvetlilerin cebir ve şiddetine de bir mevki vermektedir. Hattâ, filozof, kuvvet ve şiddeti, Devletin teşekkülünde âmil olan, daha normal bir sebep diye tavsif etmektedir. Filozofa göre, insanların ilk cedleri daima haşin ve vahşi idiler. İlk insanlar

(12) Bk. Dr. G. Kessler, İçtimaiyata başlangıç, İstanbul 1938, s. 73.

(13) Bk. Mosca (G.), Histoire des doctrines politiques, Paris, 1936 s. 141.

için mevzuubahs olan en büyük şeref, hemcinslerini öldürmek, onlara ait olan şeyleri çalmak, onları kendi nüfuz ve otoriteleri altına sokmaktan ibaretti. Bundan dolayıdır ki, toplulukların teşekkülünde, kuvvetlilerin zayıfları tahakkümleri altına almaları keyfiyeti en normal bir âmil olarak karşılanmalıdır.

g) On yedinci asrın sonlarına doğru, Fransa Kralı «Louis XIV» ün mutlakiyet sistemi lehindeki fikirleriyle büyük bir şöhrat kazanan Fransız mütefekkirlerinden «Jacques - Bénigne Bossuet» (1627 -1704) «Politique tirée de l'Écriture sainte, Paris, 1709» adlı eserinde, içinde bulunduğu devrin ve bilhassa İngiliz filozoflarından «Thomas Hobbes» un fikirlerinin tesiri altında kalmış olmasına rağmen, Devletin menşeiini «mücadele» esasına dayanarak izah etmiş ve bu hususta kendine mahsus bir noktâi nazar müdafaa eylemiştir.

«Jacques - Bénigne Bossuet» ye göre, siyasi bir teşekkülün vücuda gelmesinden evvel insanlar için bir nevi tabii yaşama hali mevzuubahs olmakta ve bu merhalede kelimenin hakikî mânasiyle bir anarşi hâkim bulunmaktadır. Tabii yaşama halinde ferdi haklardan bahsetmeye imkân yoktur, herşey müşterektir, herşey herkesin malıdır. Hiç kimse muayyen ve hususi bir hakka malik değildir. Hâkimiyetten, hâkim bir otoritenin mevcudiyetinden bahsedilemez. İnsanlar tam bir sürü halinde yaşamaktadırlar. Bu anarşinin ortadan kaldırılması, insanların feña ihtiraslarının firenlenmesi, bir zaruret halini almakta, bu keyfiyet ferdi kudretlerin kâffesini ihata eyliyen ve bunların bir sentezi olan hâkim bir kuvvetin, siyasi bir cemiyetin, «Devlet» dediğimiz teşekkülün, bir hükûmetin, mevcudiyetini icap ettirmekte (14); ve bu son hâdisede, ancak, her ferdin kendi şahsî kuvvet ve kudretini, Devleti kendi şahsında temsil eyliyecek olan bir hükümdara tâbi kılmasıyla tahakkuk edebilmektedir. İşte, bu tâbi kılma âmeliyesiyle birliktedir ki, hâkimiyet, iktidar dediğimiz şey kendisini göstermektedir.

Yalnız burada bir mesele mevzuubahs olmaktadır; o da bu tâbi kılma keyfiyetinin ne şekilde tahakkuk edebileceğidir. «Jacques - Bénigne Bossuet» ye göre bu tâbi kılma keyfiyeti ancak bir «mücadele» neticesi kendisini gösterebilir (15). Bu mücadele (16) so-

(14) Bk. *Janet (P.)*, op. cit., c. II, s. 278 ve müteakıp.

(15) Bk. *Janet (P.)*, op. cit., c. II, s. 280.

(16) Bazı müellifler burada mücadeleden ziyade bir mukavele mahiyetini görmüşlerdir. Ezcümle *De Villeneuve*, «Bénigne Bossuet» ye göre, siyasi cemiyetin, fertlerin haiz buldukları kudretleri hükümdara

nunda galip mağlûbun isterse hayatına nihayet verir, isterse ona hakkı hayat bahşeder. Galip tarafından mağlûba yapılan bir atıfetledir ki, fertler, Devletin teşekkülünden sonra bazı haklara sahip olabilirler. Binaenaleyh, fertler haiz buldukları hakları, Devletin teşekkülüne, Devlete, borçlu bulunmaktadırlar. Devlet, fertlerin hükümdara zaruri tabiiyetini, ferdi kuvvetlerden hükümdar lehine tam bir feragati ifade etmekte ve Devlet hükümdarın şahsında mündemiç bulunmaktadır. Hâkimiyet, topluluğun kollektif iradesi, herşey, hükümdarın şahsındadır. Devlet tamamen hükümdar tarafından masûm olmuştur. Hükümdarın iktidarının hiç bir hududu yoktur. Kudret ve salâhiyetlerinden tamamen mahrum kılınmış olan halk, hükümdara itaat etmekle mükelleftir. Hattâ hükümdar salâhiyetlerini suiistimal etse bile, bu itaat mecburiyeti vardır ve hükümdar ancak Cenabı Hakka karşı mes'ul bulunmaktadır.

h) On sekizinci asır İtalyan sosyoloğlarından «Giambattista Vico» nun (1668-1744) Devletin menşei hakkındaki fikirlerinde, kendisinin mücadele doktrinine de taraftar olduğunu gösteren bazı esaslara tesadüf edilmektedir. Harbin, mücadelenin iyi bir fırsat olduğunu söyleyen «Giambattista Vico» ya göre, tabiat, bundan, insanlar arasında, münasebetlerindeki sükûnu temin etmeye muktedir siyasi bir teşkilât vücuda getirmek için istifade eder. Birçok insan grupları, mücadelenin sonunda, en kuvvetli ve en dirayetli addolunan bir sefin, tedafüi ve tecavüzi her türlü hususat hakkında karar vermek iktidarını haiz bir reisin idaresi altında birleşirler (17).

i) On sekizinci asır filozoflarından «Charles Baron de Montesquieu» (1689-1755), Devletin, insanlar arasında vukubulan mücade-

intikal ettiren bir mukavele ile vücuda geldiğini söylemektedir (op. cit., s. 45). Keza, Mosca da, fertlerin emniyet içinde yaşayabilmek için topluluk hayatının zaruriliğine kani olduklarını, bundan dolayı siyasi bir teşekkül vücuda getirdiklerini, fertlerin haiz buldukları kudretleri bir hükümdara ve onun meşru haleflerine tevdi kıldıklarını söyleyerek, Devletin menşei bakımından «B. Bossuet» nin ferdi iradelerin iştirakine istinad eyliyen bir talâkkiye taraftar olduğunu ifadeye çalışmaktadır (op. cit., s. 202). Nihayet Paul Janet de, «B. Bossuet» nin tabii yaşama haline mütedair telâkkilerini nazarı itibara alarak bunların sosyal mukavelelerden başka birşey olmadıklarını söylemektedir (op. cit., c. II, s. 452). Profesör Nihat Frim ise «B. Bossuet» nin sosyal mukaveleye taraftar olduğunu fikrini kabul etmemektedir (Âmme hukuku dersleri, Ankara, 1942, s. 140).

(17) Bk. Georges Del Vecchio, Leçons de philosophie du droit, Paris, 1936, s. 320.

lenin bir neticesi olarak meydana geldiğini kabul etmektedir Filozofa göre, insanlar henüz sosyal bir halde yaşamazdan evvel çekingen ve korkak bir bünyeye maliktiler. İçinde buldukları tehlikelerden uzak kalmaya çalışan insanlar, tabiatın kanunlarının gayri akli muharriklerinin tesiri altında, tehlikeleri def'e, mevcudiyetlerini muhafazaya sevk olunmakta ve bu muharrikler, daha sonraları, sosyal münasebetlerin zuhuruna da yardım etmektedirler. Topluluk hayatının teessüsü ve insanlar arasındaki münasebetlerin inkişafıyla, sosyal hayatta da bazı değişiklikler vukua gelmektedir. İnsanlardan bazılarının diğerlerini kendi tahakkümleri altına almak teşebbüsleri topluluk dahilinde mücadelenin vukuunu intac etmiştir. İşte, Devlet te, millet te, hükümet edenler ve edilenler de, bizzat hükümet edilenler arasındaki münasebetleri tanzim eyliyen pozitif hukuk da, topluluk dahilinde vukua gelen bu tarzda bir mücadelenin muhtelif neticelerini ifade etmektedirler. Devlet, topluluk dahilinde tahakküm etmek isteyenlerle tahakküm edilmek istenenler arasında vukua gelen bu tarzda bir mücadeleden doğmuştur.

j) On dokuzuncu asır mütefekkirlerinden «Ch. Ludovic Haller» (1768-1854) de Devletin vücuda gelmesi keyfiyetile «kuvvet» mefhumu arasında yakın bir alâka görmüştür. «Ch. L. Haller», «Siyaset ilminin ihyası» adlı eserinde, insanların tabii müsavatsızlığı esnasından hareket ederek, insanlardan bazılarının kuvvetli, bazılarının da zayıf olduklarını ve bu müsavatsızlık keyfiyetinin zekâ bakımından olduğu gibi fiziki ve manevî bakımdan da olabileceğini söylemektedir.

«Haller» e göre, kuvvetliler ve zayıflardan her biri, birbirlerine ihtiyacı olan iki zümre teşkil ederler. Kuvvetliler kuvvetlerini arttırmak, zayıflar da kendi zayıflıklarından mütevellit vaziyetin icap ettirdiği himayeyi temin edebilmek için birbirlerine daima muhtaçtırlar. Bundan dolayı kuvvetlilerle zayıflar arasında her ikisinin de menfaatleri icabı vukua gelen hususî anlaşmalarla (18), bunlardan ikinciler birincilere itaat etmeye razı olurlar, birinciler ise iktidar ve salâhiyetleri elde ederler. Yalnız kuvvetlilerin elde ettikleri bu iktidar ve salâhiyetlerde bazı haklar mündemiç olduğu gibi, onları haiz bulunanlar tarafından ifası lâzımgelen bazı mükellefiyetler de mevzuubahs olmaktadır.

(18) Bu görüşte, az çok bir mukavele mahiyetinin de mevcudiyeti ileri sürülebilir.

İşte, böylece, bir nevi sosyal münasebetler şebekesi teessüs etmektedir. Her tâli grupta, her tâli toplulukta, o tâli guruba dahil fertlerin hepsinin üstünde gelen en kuvvetli bir kimse bulunmakta ve bu fert tâbiyetten mütevellit sosyal münasebetlerin zirvesini teşkil eylemektedir. Fakat, bu muhtelif tâli grupların başında bulunan şefler arasında da, her birinin kuvvetinin derecesine göre bir hiyerarşi mevcuttur. Bu muhtelif guruplarla onların başlarında bulunan şefler arasından da, bunların hepsinin fevkinde gelen bir en kuvvetlinin zuhur eylediği ve bunun tâli gurupların kâffesini kendi nüfuzu altına aldığı görülmektedir. Hiç kimseye tâbi bulunmayan, tâli gurupların kâffesinin fevkinde gelen bu en kuvvetli şahıs, tâli gurupların cümlesine tafevvuk eden bir hükümdar, en yüksek bir şef sıfatını iktisap eylemekte ve Devlet de böylece kendisini göstermiş olmaktadır.

k) On dokuzuncu asır sosyoloğ ve hukukçularından «Ludwig Gumplowicz» de (1838-1909), Devletin doğuşunu, insanlar arasında vukubulan mücadelelerin bir neticesi olarak göstermeye çalışmıştır (19).

İnsan gurupları arasında, daimî mücadelelerin zuhuruna sebebiyet verecek şedit kin ve husumet duygularının hâkim bulunduğunu söyleyen «Ludwig Gumplowicz» e göre, sosyal hayat daimî surette devam eyliyen mücadelelerden ibaret bulunmaktadır. Bütün cemiyet tarihi, şeraiti tabiat tarafından tâyin edilmiş zümreler, ırklar kavgasıdır. Bu kavgaların esas itibariyle iki mühim sebebi vardır; biri kan düşmanlığı diğeri ekmek hırsı, yani insanın kendi varlığını ve nefsinin muhafaza ve idame endişesidir (20). İnsanlar arasındaki daimî mücadeleler biri ırk düşmanlığı, diğeri sosyal topluluğu canlandıran, harekete geçiren, onu kavgalara sevk eyliyen nefsinin ve varlığını muhafaza sevki tabiisi gibi iki sebebin tesiri altında vukubulmaktadır (21).

(19) *Ludwig Gumplowicz*, aslen Avusturya - Macaristan tebası bir Yahudi ailesine mensup olup 1838 de Polonyanın Krakovi şehrinde doğmuştur. 1875 de Graz üniversitesine doçent olarak intisab etmiş ve 1882 de profesör ünvanını ihraz eyledikten sonra yine aynı müessesede âmme hukuku okutmağa başlamıştır. Hayatının sonuna kadar tedris vazifesine devam eyliyen *Ludwig Gumplowicz*, gerek âmme hukukuna ve gerekse sosyolojiye müteallik muhtelif eserler vücuda getirmiştir.

(20) Bk. *Dr. G. Kessler*, op. cit., s. 23.

(21) Bk. *Gumplowicz (L.)*, *Sociologie et politique*, s. 237.

Bunlardan insanların kendi mevcudiyetlerini ve nefislerini muhafaza prensipi, sosyal tecemmuun, sosyal tamamiyetin hakikî kuvvetini teşkil eylemektedir. İnsanlar arasındaki mücadeleler, bilhassa herkesin kendi mevcudiyetini muhafaza ve içinde bulunduğu hal ve şartları ıslah etmek için yapılmaktadır. Bundan dolayı, mücadelenin sonunda kendisini gösteren galiplerin mağlûplara tahakkümü, onları kendilerine tâbi kılmaları, insanın insan üzerindeki hâkimiyeti keyfiyeti, beşeriyetin lehine bir mahiyet arz etmektedir. Zira husule gelen bu netice, insanın kendi varlığını muhafaza sebebinin tesiri altında vukua gelmekte; ve, bu, muhafazayı mümkün kılacak bir vaziyete müncer olmaktadır.

«Ludwig Gumplowicz» e göre, sosyal topluluklar, vukua gelen bu mücadelelerle, büyümek imkânını elde etmiş olurlar. Müteaddit guruplar aynı sebep ve âmillerin tesiri altında tek bir topluluk halinde birleşirler. Mücadele neticesinde zaferi kazanan gurup hasımlarını mağlûp ettikten sonra onları kendi nüfuzuna tâbi kılar, tedricen galiplerle mağlûp arasındaki farklar ortadan kalkar, aralarında bir kaynaşma husule gelir ve böylece içtimaî ve siyasî teşekkül inkişaf eder.

İşte, müellife göre, Devlet te, yukarıda zikrelediğimiz muhtelif sebeplerin tesiri altında muhtelif ırklar, muhtelif guruplar arasında vukubulan mücadelelerin bir eseri mahsulü, bu mücadelelerin sebebiyet verdiği fiilî bir kuvvettir (22). Devlet, bu mücadele neticesinde teessüs eyliyen bir üstünlük münasebetini ifade eylemektedir. Devlet, insan hâkimiyetinin insan üzerindeki üstünlüğünün tedrici inkişafından doğan bir teşkilâttır. Halen bile, Devlet dahilinde tahakküm eden ve tahakküm edilen diye iki gurupun mevcudiyetine tesadüf olunmakta ve bunlardan birincisi hükümet edenler, ikincisi de hükümet edilenler namını taşımaktadırlar. İnsan hâkimiyetinin insan üzerindeki üstünlüğü keyfiyeti, Devlet dahilinde, halen, muhtelif sosyal sınıflar arasındaki mücadele şeklinde yine devam etmektedir (23).

1) Yirminci asır Amerikan hukukçu ve sosyoloğlarından «Lester F. Ward» a göre de, Devlet muhtelif ırklar arasında vukubulan mücadele sonunda kendini gösteren tahakkümün bir ifadesidir. Devlet bu mücadelelerin bir organıdır. Fakat, bir zaman gelir ki, mücadele organı olan Devlet, mücadeleye zıt, onun aleyhinde bir mahiyet ik-

(22) Bk. *Georges Del Vecchio*, op. cit., s. 167.

(23) Bk. *Georges Del Vecchio*, op. cit., s. 167.

tisab eder; mücadelenin, sosyal kuvvetlerin inhilâlini mucip olmak gibi tevliid eyliyeceği menfi neticeye karşı Devlet bir firen rolünü oynar. Aksi taktirde, yâni böyle bir firenin ademi mevcudiyeti halinde, cemiyet dahilinde mücadele daimî surette devam etmekten geri kalmıyacaktır (24). Bundan dolayı, mücadeleyi cemiyet hayatının yegâne kanunu ve Devleti de bu mücadelenin yegâne vasıtası olduğunu söylemeye imkân yoktur. Devlet, aynı zamanda, mücadelenin tevliid eyliyeceği inhilâl keyfiyetine de mani olur.

Devlet, bir ırkın, bir kavmin, bir sınıfın diğerine tahakkümünü ifade etse bile; bu hiç bir zaman mutlak bir tabiiyeti tazammun etmez. Mücadeleyi, fetih ve galibiyeti müteakıp, mağlûp olan taraf, galip gelen tarafın tahakkümü altında yaşar; fakat, mağlûp olan tarafın dirayet ve ehliyet sahibi olan zümresi kendi arzu ve isteklerini tahakkuk ettirmek imkânını elde edebilir ve bununla da sosyal kuvvetlerin inhilâli keyfiyeti önlenmiş olur.

«Lester F. Ward»a göre, demek oluyor ki, Devlet bir mücadele neticesi olarak meydana gelmektedir; fakat, Devlet, mücadeleyi müteakıp, aynı zamanda müsbet bir rol da oynıyabilmektedir; ve Devlet, bu müsbet rolü ile, vücuda gelen sosyal teşekkül için mücadelenin tevliid eyliyeceği inhilâl hareketlerine, topluluk hayatına muzır ferdî hareketlere mani olmaktadır. Bundan dolayı, mücadelenin tevliid eylediği Devletin kudreti, hakikatta, bir himaye unsurundan, topluluğun tamamıyetini muhafazaya hâdim bir kuvvetten ibaret bulunmaktadır; bu kudretin tahakkümü keyfiyeti ancak zahîrî bir mahiyet arz etmektedir.

Amerikalı hukukçuya göre, Devlet ve sosyal hayat arasında müteakabil bir nüfuz ve tedahül mevzuubahis olmaktadır. Devlet yalnız kendisini tahmil eyliyen maddî bir kuvvetten ibaret değildir. Aynı zamanda mücadele halinde bulunan kuvvetler arasında bir müvazene husule getiren, onlar arasında tevazünü temin eyliyen dahilî bir kudreti ifade etmektedir. Devletin esas vazifesi menfaatleri telif etmek, onlar arasında bir âhenk husule getirmek, Devleti teşkil eyliyen camia dahilinde mevcut sosyal farkların tevazününün bir ifadesi olan hukuku tanzim etmektir.

m) Yirminci asır Fransız hukukçularından «Léon Duguit» (1859-1928) de, sosyolojik esaslara istinad ederek Devletin kuvvete

(24) Bk. Ward, Pure sociology, s. 551-553.

dayanan sosyal bir vakıa olduğunu söylemiştir (25). «Léon Duguit», haricî âlemde Devlet diye bir realitenin mevcudiyetini kabul etmiş, yerek Devletin tamamen sun'î bir mefhum olduğunu müdafaa etmiştir. Kendisine göre, hâricî âlemde mevcut olan ancak fertlerdir ve onların heyeti mecmuasını ifade eyliyen topluluk dahilinde, fertler arasında da birçok ayrılışlar, farklılaşmalar mevcuttur (26). Hâdiselerin müşahedesi, bir derece farkının mevcudiyetine rağmen, sosyal gurupların hepsinde, fertlerin bir kısmının kuvvetli, bir kısmının zayıf olduğunu ve kuvvetlilerin zayıflara kendi iradelerini tahmil ve kuvvetlilerin zayıfları dâima kendi iradelerine tâbi kılmaya çalıştıklarını göstermektedir. Sosyal guruplarda fertlerin bir kısmının diğerlerine üstün olmaları keyfiyeti de, bunların bazan sırf maddî, bazan sırf manevî ve dinî, bazan iktisadî, bazan fikrî veya bazan da sayıca kuvvetli olmalarından ileri gelmektedir (27).

İşte cemiyetlerin en iptidaisinden en müttekâmiline kadar kâffesinde, fertler arasında tesadüf olunan muhtelif ayrılıklar yanında bir de siyasî farklılaşmanın mevcudiyetini görmekteyiz. Sosyal gurupların kâffesinde, hattâ en ufak sitelerin hâkim buldukları yerlerde bile, en barbar topluluklardan en büyük ve en medenî sosyal guruplara kadar hepsinde, her yerde ve her zaman bu siyasî farklılaşmaya, bu ikiliğe tesadüf edilmektedir (28). İşte, Devletin, siyasî otoritenin menşesini, topluluklarda tesadüf edilen bu siyasî farklılaşmada, kuvvetlilerin zayıflara üstünlüğünde aramak lâzımdır. Devlet, kendi mevcudiyetini, sosyal camia dahilinde fertlerden bir kısmının kuvvetli ve bir kısmının zayıf oluşunda, içtimai heyetlerde iradelerini başkalarına tahmil edebilen daha kuvvetlilerin mevcudiyetinde, daha kuvvetlilerin daha zayıf insanlara iradelerini hâkim kılmaları vakiasında bulmaktadır.

(25) Profesör *Duguit (L.)*, Fransada Libourne'da 4 şubat 1859'da doğmuş ve 18 birincikânun 1928'de vefat etmiştir. 19 haziran 1882'de Bordeaux hukuk fakültesinde hukuk doktoru olmuş ve birinciteşrin 1882'de Agrégation imtihanını geçirmiştir. 1 ikincikânun 1883'de Caen hukuk fakültesine, 23 birinciteşrin 1886'da Bordeaux hukuk fakültesine dahil olmuş ve 4 nisan 1892'de Bordeaux hukuk fakültesinin esas teşkilât ve idare hukuku profesörlüğüne tâyin edilmiş ve 23 nisan 1919'da da aynı fakültenin dekanı olmuştur.

(26) Bk. *Ali Fuat Başgil*, Esas Teşkilât hukuku dersleri, Birinci cilt, 1940, s. 180.

(27) Bk. *Léon Duguit*, Manuel de droit constitutionnel, 1923, s. 23-24.

(28) Bk. *Léon Duguit*, Traité de droit constitutionnel, 1921, c. I, s. 432 ve müteakıp.

«Léon Duguit» ye göre, Devleti, siyasi otoriteyi vücuda getiren, içtimai heyet dahilinde kendisini gösteren bu tarzda siyasi bir farklılaşmanın mevcudiyetidir. Devletin karakteri, kuvvetlilerle zayıflar arasında vücuda gelen muayyen ve daimî bir farklılaşmadan ibarettir (29). Devlet, dahilinde bir siyasi farklılaşmanın, hükümet edenlerle edilenler arasında bir ayrılığın mevcut olduğu insan cemiyetlerini ifade etmektedir (30). Devlet, böyle bir cemiyet dahilinde, kuvvetlilerin arzularını mümkün kılmak gayesiyle ellerinde buldukları maddî ve üstün bir kuvvetin teşkilâtlanmasından ibaret bulunmaktadır. Devlet, kuvvetlilerin, hükmedenlerin kudretini ifade eyliyen bir teşkilâttir. Devlet, hükümet edenlerle hükümet edilenler, hâkim bir kudrete sahip olanlarla bu kudrete tâbi kılınanlar arasındaki tefrik ve muhalefetten sudur eyliyen cemiyetin teşkilâtını ifade etmektedir (31).

Şu halde, toplulukların en basitinde olduğu gibi, Devlet te, netice itibariyle, kuvvetliler tarafından arzularına muhalefet mümkün olamayacak bir surette teşkilâtlandırılmış bir kudreti ifade eylemektedir; her zaman bir kuvvetin teşkilâtlandırılması şeklinde gözükmektedir. Devlet, ancak, bir ülkede kendisine karşı gelinmesi gayri mümkün maddî bir kuvvetin mevcudiyeti ile birlikte tezahür etmektedir. Fakat, şu farkla ki, Devletin, kuvvetlilerin kendisine karşı gelinmesi mümkün olmıyan bu maddî kuvveti, tahakküm ve istismar edici bir kuvvet değil, bilâkis hukuk ile tanzim ve tahdit edilmiş olan bir kuvvettir (32).

n) İçinde bulunduğumuz asrın mümtaz simalarından «Ch. Beudant», «Ferdî Hukuk ve Devlet» adlı eserinde, «kuvvet» nazariyesine daha mutedil bir mahiyet bahşederek Devletin menşei meselesini daha ziyade «himaye» fikrine istinad ederek izaha çalışmıştır.

Cemiyetlerin ilk teşekkülünde bir himaye fikrinin mevcudiyetini kabul eden «Ch. Beudant» a göre, insanlar, kendi hemcinslerine karşı kendilerini himaye edebilmelerinin imkânsızlığı karşısında, ferdî temayüllerin istibdadı altına düşmemek, daima nâzım bir kuvvete olan ihtiyacı tatmin eylemek gayesiyle, kendi emniyetlerini, himaye altına girmekte, tâbi olmakta aramışlar ve bu hususta bir

(29) Bk. Léon Duguit, L'Etat, 1901, s. 6.

(30) Bk. Léon Duguit, Manuel de droit constitutionnel, s. 15.

(31) Bk. Léon Duguit, L'Etat, s. 616.

(32) Bk. Léon Duguit, Leçons de droit public général, Paris, 1926, s. 113; Ali Fuat Başgil, op. cit., s. 181-183.

kuvvetin teessüsünü mümkün kılmaya çalışmışlardır. Bunun neticesi olarak, ismi ne olursa olsun tanınmış bir şef, herkesin haklarını tesbit ve her türlü muhalif arzu ve istekleri firenliyebilmek kuvvet ve kudretini iktisap eylemekte ve böylece, bu tarzda bir himaye fikrinin tesiri altında, Devlet te ilk kabataslak şekliyle teessüs etmiş olmaktadır (33).

«Ch. Beudant» a göre, Devletin, otoritenin menşesi ve esası tamamen maddidir; yâni kuvvete dayanmaktadır. Fakat, bu kuvvet münhasıran muzır ve soyucu bir mahiyet arzettiği takdirde hiç bir şekilde mevcudiyetini muhafaza edemez. Bu kuvvet, bu takdirde, ya üzerinde tahripkâr bir tesir icra eylediği kimselerle beraber ortadan kaybolur; veyahut da ona inzımam eyliyen himaye fikri ile birlikte bir istihaleye maruz kalır. İkinci halde, yâni kuvvetin himaye şeklini ihraz eylemesiyle, hak ve adalet olmadan yaşaması gayri mümkün bulunan topluluk ta bir istikrar kesbetmiş olur.

Demek oluyor ki, «Ch. Beudant» a göre de Devlet kendi menşesini kuvvette bulmaktadır. Ancak mevzuubahs kuvvetin mevcudiyetini muhafaza edebilmesi için bir istihaleye maruz kalması, himayeye matuf bir mahiyet iktisap eylemesi lâzımdır. Bunun içindir ki, Devletin teessüsünde âmil olan kuvvet ve kudretin menşesinde, himaye edici bir mahiyet mevcuttur ve bu tarzda bir bünyeyi haiz olarak doğmaktadır. Aksi takdirde, yâni bunun ezici bir kuvvet şeklinde mülâhaza edilmesi halinde, cemiyet ve devletin devamından bahsetmeye imkân yoktur (34).

o) Son asrın Alman tarih felsefecilerinden «Franz Oppenheimer», Devleti sosyolojik görüşlerle izaha çalışmış ve «Devlet» hakkında vücuda getirdiği eserinde, bunun menşesi itibariyle mücadeleye istinat eylediğini kabul etmiştir.

«Franz Oppenheimer» e göre, Devletin kuruluşu meselesinin ancak sosyolojik esaslara istinat ederek izahı, yani Devletin esas ve menşesi meselesinin ancak cihan tarihinin ana hatlarının heyeti umumiyesini nazarı itibara almakla halli mümkündür (35). Devlet, sosyolojik mânada, kendi menşesini, muayyen sebeplerin tesiri altında vukua gelen gasp, yağma ve mücadelede bulmaktadır.

(33) Bk. *Ch. Beudant*, *Le droit individuel et l'Etat*, s. 9.

(34) Bk. *Marcel de la Bigne de Villeneuve*, *Traité général de l'Etat*, birinci cilt, Paris, 1929, s. 61 ve müteakıp.

(35) Bk. *Oppenheimer (Fr.)*, *L'Etat, ses origines, son évolution et son avenir*, 1913, s. 3-14.

Filhakika, filozofa göre, her tarafta ve her zaman varlığını muhafaza sevki tabiisinin tesiri altında hareket eyliyen insan için, duyduğu ihtiyaçların tatmini hususunda, biri «çalışma» diğeri «gasp» gibi iki vasıta bahis mevzuu olmaktadır. Bunlardan «çalışma» iktisadi vasıta ve herkesin kendi şahsi sâyi ile ihtiyaçlarını tatmin eylemesinden ibaret bulunmaktadır. Siyasî vasıta mahiyetinde olan «gasp» ise, başkalarının emeği ile kazanılan serveti zorla ele geçirmektir. İşte, Devlet, menşei, başkalarının kendi sâyileriyle istihsal eyledikleri iktisadi servet üzerinde siyasî vasıtanın kullanılmasında bulmakta; yani, Devlet, varlığını muhafaza sevki tabiisi altında hareket eyliyen insanlar tarafından istihsal olunan iktisadi servetin gaspedilmesiyle teşekkül eylemektedir.

Şu halde, Devletin vücuda gelebilmesi için, biri gaspedilecek bir servetin mevcudiyeti veya böyle bir servetin meydana getirilmiş olması; diğeri de böyle bir servetin başkalarının gaspına maruz kalması gibi iki şartın mevcudiyeti lâzımdır (36). Netice itibariyle de, Devlet, işte bu gasp keyfiyetinin, tâbiri diğerle siyasî vasıtanın teşkilâtlanmasından ibaret bulunmaktadır. Devlet, muayyen sebeplerin tesiri altında harekete geçerek muvaffakiyet kazanan galip bir gurup tarafından mağlûp bir zümreye kabul ettirilen ve yegâne gayesi galiplerin mağlûplar üzerindeki tahakküm ve istismarını tanzimden ibaret bulunan sosyal bir teşkilâttir (37). Devlet, iktisadi istismar zihniyeti ile harekete geçen bir zümrenin kazandığı muvaffakiyet neticesi serveti gaspedilen mağlûplar üzerindeki tahakkümünün tanziminden ibaret sosyal bir teşkilâtın ifadesidir (38). Devletin menşei ile alâkadar bu galibin mağlûp üzerindeki tahakkümü keyfiyetinin tek bir gayesi vardır; o da ikincinin birinci tarafından iktisaden istismarıdır; Devlet, esas ve menşeiinde, yırtıcı bir hayvanın yemek üzere tuttuğu ava zenzer.

Kısaca, cihan tarihinde, Devlet için, topluca yapılan gasp, yağma ve mücadeleden başka bir menşein mevcudiyetinden bahsolunamaz (39). Sosyolojik mânada, Devletin haricî manzarası tahakkümdür;

(36) Bk. *Hüseyin Nail*, Esas Teşkilât hukuku dersleri, İstanbul, 1943, s. 122.

(37) Bk. *Adolfo Posada*, Les fonctions sociales de l'Etat, Paris, 1929, s. 13-14.

(38) *Frans Oppenheimer*'in bu iktisadi istismar hakkındaki düşünceleri, kendisini, Devletin menşeiini iktisadi hâdiselere irca eden doktrine de yaklaştırmaktan geri kalmamaktadır.

(39) Bk. *Oppenheimer (Franz)*, op. cit., s. 6.

dahili manzarası ise, tebaların efendiler zümresi tarafından iktisaden istismar olunmasıdır (40).

§ III. Demek oluyor ki, Devletin menşeiini kuvvet ve mücadelede bulan muhtelif görüşlerin esas prensiplerine göre, Devlet tabii bir kuvvetin ifadesidir. Devlet bir mücadele ve tahakküm vasıtasıdır. Devlet, muhtelif âmillerin tesiri altında vukua gelen mücadelelerin, fetih ve istilâların, gasp ve yağma teşebbüslerinin, bir kısım insanların diğerleri üzerindeki tahakkümünün bir neticesi olarak vücuda gelmiştir. İctimai ve siyasi vahdetin, siyasi iktidarın, Devletin menşelerini, muhtelif sebep ve şekiller altında kendilerini gösteren mücadelelerde, kuvvetlilerin zayıflar üzerindeki tahakkümlelerinde, zayıfların kuvvetlilere boyun eğmesinde, galibin mağlûba zorla kabul ettirdiği otoritede, galiplerin mağlûpları istismar edebilmeleri için onları kendi tahakkümleri altında bulundurmalarında aramak lâzımdır. Yine bu görüşlere göre, Devlet, hakikatta, kuvvetlilerin zayıflar üzerindeki tahakkümünü, kuvvetin zayıfı istismarını, galibin mağlûp üzerindeki otoritesini temin ve temadi ettiren bir teşkilâttır.

a) Filhakıka, Devletlerin tarihi teşekkül ve inkişaflarındaki seyir nazarı itibara alınacak olursa, bu hususta mücadeleye, üstün bir kuvvetin galebesi keyfiyetine, fetih ve istila hareketlerine tesadüf olduğunu ve bütün bunların bu teşekkül ve inkişaf keyfiyeti üzerinde bazı tesirler icra ettiklerini söylemek bizim için mümkün bulunmaktadır. Hattâ, daha ileriye giderek, harp ve mücadele, gasp ve yağma, istilâ ve fetih gibi âmillerin ekseri Devletlerin, büyük imparatorlukların, kurulmalarında en mühim âmillerden biri oldukları da söylenebilir (41). Bundan dolayı kuvvet ve mücadele doktrininin tarihi vakıalarla da teyid edildiğini, bu noktai nazarın tarihi vakıalar meyanında kendisine mühim bir mesnet bulduğunu ileri sürersek herhalde hataya düşmüş olmayız (42).

Devletin teşekkülü hakkında mevcudiyeti zaruri olan diğer unsurların yanında, bu kuvvet, mücadele, harp, fetih ve istilâ âmillerinin de kendilerine mahsus birer mevkiî, birer rolü bulunduğunda birçok müellifler ittifak etmektedirler. Bunun da diğer unsurlarla

(40) Bk. *Oppenheimer (Franz)*, op. cit., s. 118.

(41) Bk. *Georg Jellinek*, *L'Etat moderne et son droit*, Paris, 1911, cilt I, s. 312.

(42) Bk. *Ali Fuat Başgil*, *Esas Teşkilât hukuku dersleri*, Birinci cilt, İkinci tabı, İstanbul, 1940, s. 145.

birlikte Devlet'in teşekkülüne muhakkak surette hizmet eylediği kabul edilmektedir. Birçok sosyal gurupların tedafüi veya tecavüzü bir maksatla müşterek düşmana karşı tek bir şefin otoritesi altında birleşmeleri keyfiyetinin, harici tehlikelerin ortadan kalkmasını müteakıp te devam eylediği; askerî gayelerin yerine tedricen siyasi gayelerin, askerî teşkilâtın yerine müşterek bir siyasi teşkilâtın, daimî mülki bir iktidarın kaim olduğu; askerî şefin yavaş yavaş siyasi şef mahiyetini ihraz eylediği mümkün görülmektedir. Keza, harbin, mücadelenin, sosyal gurupların hudutlarının genişlemelerine de hizmet eylediği kabul olunmaktadır.

Bundan başka, tarihte de, muhtelif devirlerde zuhur eden mühim şahsiyetlerin, muhtelif cephelerden kendi tesirini gösteren şahsî kuvvet ve otoriteleriyle, başına geçtikleri sosyal gurupların tekâmül ve inkişafında, Devletlerin teşekkül ve gelişmesinde mühim rol oynadıklarını ve hattâ doğrudan doğruya Devletlerin teşekküllerini bile kendi şahsî kuvvetleriyle mümkün kıldıklarını teyid edecek misallere tesadüf edilmektedir. Bütün bunlar, kuvvet ve mücadele doktrininin ihmal edilmeye değer bir noktai nazar olmadığını gösterecek mahiyettedirler.

b) Fakat, guruplaşmanın, Devlet'in, yalnız bu sebeplerin tesiri altında meydana geldiğini; Devlet'in yalnız bu hâdiselerin neticesi olarak teşekkül edebildiğini söylemeye de imkân yoktur. Yalnız bu nevi sebep ve âmillerle Devlete varılmış değildir. Kuvvetin, mücadelenin, fetih ve istilâların, bu hususta yegâne âmil olduklarını; Devlet'in yalnız bununla teşekkül eylediğini; insanları bir arada, siyasi ve hukukî nizamla malik bir gurup dahilinde yaşamaya, Devleti vücuda getirmeye sevk eden unsurun yalnız kuvvet ve mücadeleden, fetih ve istilâdan ibaret bulunduğunu; Devlet'in teessüs ve temadisi bakımından bunların kâfi birer âmil olabileceklerini; Devlet'in kendi menşesini yalnız tefevvük ve tahakküm münasebetlerinde bulabileceğini söylemek, böyle bir tezi mutlak surette kabul etmek kabil değildir. Keza, Devletlerin teşekkülü bakımından büyük roller oynayan mühim şahsiyetlerin, onların şahsî kuvvetlerinin ve bu sayede kazanılan dahilî ve haricî muvaffakiyetlerin, bu hususta kâfi birer unsur olabileceklerini de kabul edemeyiz.

Bu hususlarda rollerini oynayacak diğer unsurlar mevcut olduğu gibi, Devlet'in teşekkülünde şahsî kuvvet ve kudretleriyle büyük bir tesir icra eden bu şahsiyetlerin, vücuda getirdikleri teşekküllerin idamesi bakımından, istifade ettikleri kuvvet ve kudretî, camia-

nın arzu ve temayülleriyle, hak ve adalet mefhumlarıyla tahdit etmiş olması, siyasi ve hukuki bazı prensiplerle tanzimini mümkün kılması da bir zarurettir. Bu takdirde, Devletin teessüsünde âmil olan kuvvet ve kudret, Devletin teşekkülünü müteakıp kendi hakiki mahiyetini kaybeder; ve Devlet te ancak bu tahavvülün vukuiyle kendi teşekkülünü tamamlamış olur. Yoksa mücerret kuvvet ve kudretin zuhuriyle Devletin teşekkül eylediğini kabule imkân yoktur.

Devletin tarihî menşei, onun kuruluşunu, tamamen izah edebilmekten uzak bulunan kuvvet ve mücadele doktrininin en zayıf olan taraflarından birisi, bu noktai nazarın, Devletin tarihî menşei izahattan ziyade, kurulan bir teşekkülün inkişaf ederek, büyüyerek, ne gibi sebeplerin tesiri altında ve ne tarzda bir «Devlet» mahiyetini iharz edebildiğini göstermiş olmasıdır. Halbuki, Devletin tarihî menşei izah edebilmek için, bu hususta ilk nüvenin vücuda gelişini de tebarüz ettirmek lâzımdır. Kuvvet ve mücadele doktrininde ise bu lüzumun icaplarını yerine getirebilecek tatminkâr bir mahiyet mevcut değildir.

Bundan dolayı Devletin tahakkukuna doğru vukua gelen tekâmül ve inkişaf seyrini izah sadedinde, bu hususta âmil olan sebeplerden bâzılarını göstermek bakımından, kuvvet ve mücadele doktrininin işimize yaradığı inkâr edilemezse de, bunun Devletin bidayeti teşekkülünde âmil olan sebepleri tamamen izaha hizmet edecek bir noktai nazar olduğunu söylemeye herhalde imkân yoktur. Siyasi cemiyetlerin bidayeti teşekkülü, bu noktai nazarla tamamen izah edilmiş değildir.

Kuvvet ve mücadele doktrini, hattâ, kurulan bir teşekkülün inkişaf ederek, büyüyerek Devlete gelinceye kadar takip eylediği seyri, bu hususta âmil olan sebepleri izah bakımından da, ihtiyaçların kâffesine tekabül eyliyen bir noktai nazar olarak karşılanamaz. Bu hususta her türlü hususatı izaha medar olabilecek bir görüş değildir. Kurulan bir teşekkülün inkişafında, büyümesinde, Devlete erişebilmesinde, fetih ve istilâların, kuvvet ve mücadelenin, harplerin bir tesiri varsa da bu inkişaf ve büyüme keyfiyeti yalnız bu sebeplerin tesiri altında vukua gelmemiştir. Bu hususta nazarı dikkate alınması lâzımgelen iktisadi, siyasi, hukuki, ahlaki, irki, dini diğer birçok âmillere, psikolojik ve manevi bazı unsurlar da vardır; bunlar da bu inkişaf ve büyüme üzerinde, Devletin hakiki teşekkülünü itmam hususunda, kuvvet ve mücadele mefhumları kadar mühim

bir rol oynamakta ve onları birçok cephelerden tamamlamaktadırlar.

Bundan başka, Devlet, kuvvetin tabii bir neticesi, kuvvetlilerin zayıflara tahakkümü şeklinde karşılanırsa bile; bu kuvvet ve tahakküm keyfiyetini, basit bir maddî hâdise olarak telâkki etmeye de imkân yoktur. Bu kuvvet ve tahakkümün teessüsü, idamesi, kendi tesirini icra edebilmesi bakımından da, onun istinat etmek mecburiyetinde bulunduğu diğer psikolojik bazı unsurları da göz önünde bulundurmamak lâzımdır. Tarihi vukuata bir göz gezdirildikte, kuvvet ve tahakküm şeklinde kendisini gösteren veya bu şekilde olduğu kabul edilen en eski topluluklardan en yeni topluluklara kadar, bu kuvvet ve tahakküme daima mistik bir mahiyet bahşolunduğu, onun daima psikolojik bazı unsurlara dayatıldığı görülmektedir. Şu halde, yalnız başına kuvvet ve tahakküm de bir kıymet ifade etmemektedir. Onun, aynı zamanda, kendisinin maddî karakterinden hariç bazı ruhî ve manevî esaslara da istinat ettirilmesi icap etmektedir. Yalnız başına maddî bir kuvvetin tefevvük ve tahakkümü ile Devletin tarihi menşei ve inkişafını izaha, yalnız başına maddî bir kuvvetin Devletin teşekkülünü mümkün kılabileceğini kabule imkân yoktur.

Devletin menşei kuvvet ve tahakküm hâdiselerinde aramak veya onun bunlarla izahına çalışmak, Devletin mevcudiyeti aleyhine bazı menfi neticeler doğurmaktan da geri kalmıyacaktır. Devletin tarihi menşei bu tarzda izahı, netice itibariyle, onun inhitatını mümkün kılmak demektir. Devletin kuruluşunda bu tarzda bir bünyenin hâkimiyetini görmek, Devleti, dolayısıyla, yıkmak; onu inkıraz sürüklemek olacaktır. Bu tarz ve telâkki, Devletin idamesine mühim bir darbe indirmekten, dahilî sulh ve sükûnu yıkmaktan, zaruriliği kabul edilen sosyal birlik ve tesanüt duygularının baltalanmasını mümkün kılmaktan, Devletin teşekkülü bakımından mevcudiyeti elzem bulunan nizam ve emniyetin ortadan kalkmasına hizmet eylemekten, Devlet dahilinde ihtilâl ve anarşiyi hazırlamaktan hiç bir suretle geri kalmıyacaktır.

Bu tarzda bir doktrinle, netice itibariyle, Devlet dahilinde, topluluk içinde, tahakküm edenle edilenler arasında, aralarındaki münasebetlerin çehresini değiştirmek bakımından daimî bir mücadele halî hâkim bulunacak ve yine bu tarzda bir doktrinle bu gibi mücadeleler ve bu hususta mevzu bahis her türlü vasıtalar evvelden meşru kılınmış olacaktır. İşte, bunun içindir ki, Devleti kuvvetin, tahakkümün, mücadelenin bir eseri mahsulü olduğunu ileri süren görüşlerin, netice itibariyle, müesses bir nizama karşı daimî surette

mücadele etmek, bu mücadeleyi tahrik ve mümkün kılmak gayesiyle vücuda getirildiğini söylemek te bizim için mümkün bulunmaktadır (43).

Devleti kuvvet ve tahakkümün tabii bir neticesi olarak karşılamak, onun bu tarzda vücuda geldiğini ileri sürmek, bugün, Devlet ve hukuk arasındaki münasebetleri tâyin bakımından da; Devletin mevcudiyeti aleyhinde çok menfi neticelere müncer olmaktan geri kalmıyacaktır. Bazı müelliflerin kuvvetlilerin tahakkümü şeklinde izah edilen Devleti aynı zamanda hukukî prensiplerle de tanzime, Devletin iktidar ve salâhiyetlerini bazı hususat ile de tahdide çalışmış olmalarına rağmen, bu hususta fertlerin zihinlerinde bir teşevvüş ve şüphenin husulüne de mâni olunamayacak ve bununla da, kuvvet nazariyesinin bazı taraftarlarının açıkça söyledikleri gibi, Devletin siyasi mevcudiyeti büyük bir tehlikeye sokulmuş olacaktır. Bundan dolayı, ne Devletin kuvvet ve tahakkümün tabii bir ifadesi ve ne de hukukun kuvvetlilerin arzu ve iradelerini temsil eyliyen prensiplerden ibaret bulunduğunu söyleyemeyiz. Eğer içtimai ve siyasi hayat fertler için bir zaruretse, bu hayatın menşelerini herhalde kuvvet ve tahakküm münasebetlerinde aramamak ve bu hayatın düzenini de bu nevi münasebetlere istinat ettirmemek lâzımdır.

Unutmamak icap eder ki, tabiatın insanların cümlesine bahşeylediği hak ve adalet duyguları her şeyin fevkinde gelmekte; ve bu mefhumlar her zaman kendi tesirlerini gösterebilecek bir kuvvet ve bünyeye malik bulunmaktadırlar. Bu mefhumlar benliklerimizde yaşadıkları, Devlet ve hukuk ta kuvvet ve tahakkümün ifadesi şeklinde karşılandıkları takdirde, içtimai ve siyasi hayatın ne istenildiği şekilde teessüsüne ve ne de bunun bilhassa idamesine imkân kalmıyacak; Devletin esas unsurları olan hukukî ve siyasi nizamın mevcudiyet ve temadisinden bahsedilemeyecektir. Kuvvete, şiddete, tahakküme dayanan Devletlerin maruz kaldıkları feci âkıbetleri görebilmek için, tarihe kısa bir göz gezdirmek kâfidir; en parlak muvaffakiyetlerin kazanılması bile bu Devletlerin inkırazına mani olmamış, en büyük imparatorluklar bile kuvvet ve tahakkümün kurbanları olmuşlardır.

c) Hulâsa edecek olursak, Devletin menşeyini kuvvet, tahakküm, şiddet, mücadele, gasp, yağma, fetih ve istilâ gibi hâdiselerde arayan doktrine mutlak bir kıymet atıf ve Devletin menşeyini bu

(43) Bk. *Georg Jellinek*, op. cit., cilt I, s. 315.

esaslara istinad ederek izah eyliyen noktai nazarı kabul eylememize imkân yoktur. Bu muhtelif hâdiselerden bazılarının Devlet'in teşekkülü bakımından müsbet bir tesir icra edebildikleri, Devlet'in inkişafı hususunda az çok bir rol oynayabildikleri kabul edilse bile, Devlet'in gerek teşekkülü ve hattâ gerekse inkişaf ve tekâmülü meselelerinin yalnız ve yalnız bu mefhumlarla izah olunabilmeleri kabil değildir.

Bu doktrin'in hakikat olan bazı cepheleri, tarihî realitelere uygun bazı kısımları varsa da; bunların, siyasi cemiyetlerin, Devletlerin, teşekküllerini, tarihî menşelerini izah hususunda kâfi geldiklerini, bunlarla Devletlerin teşekkül tarzı hâdisesinin mutlak surette izah edilebileceğini kabul etmek kabil değildir. Bu unsurların, herhalde, diğer bazı unsurlarla da tamamlanmış olmaları lâzımdır.

Recai G. Okandan